

حضرت فاطمه زهرا(ع)

در اندیشه امام خمینی

محمدتقی دیاری بیدگلی

امام خمینی علیه السلام شخصیتی است از سلاله فاطمه زهرا علیها السلام، اندیشمندی است که هم در بعد علمی، از سیره قولی و مکتب نورانی فاطمه علیها السلام درس آموخته و هم در سیر و سلوک معنوی و سیاسی، از سیره عملی آن‌حضرت الهام گرفته و حقیقتاً در راه ایشان و فرزندان پاکش گام نهاده و بر این اساس، نهضتی شکوهمند و الهی برپا کرده و در گفتار و کردار خود سخت کوشیده است تا اهل بیت پیامبر اکرم علیه السلام را الگوی خود قرار دهد و جایگاه والای فاطمه زهرا علیها السلام را در همه ابعاد وجودی‌اش به جامعه انسانی بشناساند. این نوشتار که در شماره ۶۰ مجله حضور درج شده است، به‌اختصار به تبیین دیدگاه‌های حضرت امام خمینی علیه السلام درباره شخصیت و منزلت فاطمه علیها السلام می‌پردازد. سرفصل‌های اصلی مقاله برگرفته از سخنان امام خمینی علیه السلام است که در دوران پرفراز و نشیب انقلاب اسلامی به‌مناسبت‌های گوناگون به‌ویژه روز زن-که مصادف است با سالروز ولادت فاطمه علیها السلام و نیز میلاد بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران- ایراد شده است.

۱. شرافت و فضیلت ویژه فاطمه علیها السلام

فاطمه زهرا علیها السلام از فضایل بسیاری برخوردار بودند؛ توانایی علمی، عصمت و پاکیزگی از گناه و خطا، برتری در صحنه رشد و تربیت فرزندان، شرافت در همسرداری، رعایت ادب و اخلاق در برخورد با پدر، همسر و دیگر اعضای خانواده، وفاداری و فروتنی، پاکدامنی و آراستگی، خانه‌داری و بردباری در برابر دشواری‌ها، همیاری و همدلی با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و امیرمؤمنان علیه السلام در میدان جهاد و سیاست، فضیلت در عرصه عبادت و نیایش، زهد و ایثار و پشتیبان همسر در ساحت ولایت و حکومت و نیز عدالت‌محوری و دفاع از حقوق انسان‌ها و مبارزه با ظلم. امام خمینی علیه السلام فضایل بسیاری را برای حضرت زهرا علیها السلام برشمرده‌اند؛ از جمله کمال و جامعیت انسانی، هم‌ترازی با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و نیز گفت‌وگوی فرشتگان با ایشان. امام علیه السلام در این‌باره می‌فرماید:

تمام ابعادی که برای زن متصوّر است و برای یک انسان متصور است، در فاطمه زهرا علیها السلام جلوه کرده و بوده است. یک زن معمولی نبوده است. یک زن روحانی، یک زن ملکوتی، یک انسان به‌تمام‌معنا انسان، تمام نسخه انسانیت، تمام حقیقت زن، تمام حقیقت انسان، او زن معمولی نیست. او موجود ملکوتی است که در عالم به‌صورت انسان ظاهر شده است؛ بلکه موجود الهی جبروتی در صورت یک زن ظاهر شد است... زنی که تمام خاصه‌های انبیاء علیهم السلام در اوست، اگر مرد بود، نبی بود؛ زنی که اگر مرد بود، به جای رسول‌الله صلی الله علیه و آله و سلم بود.^۱

ایشان در فرای دیگر از سخنان خود، با توجه به روایتی از امام صادق علیه السلام بزرگ‌ترین فضیلت فاطمه را این‌گونه بیان می‌دارد: من راجع به حضرت صدیقه علیها السلام خودم را قاصر می‌دانم که ذکری بکنم. فقط اکثفا می‌کنم به یک روایت که در کافی شریف است و با سند معتبر نقل شده است^۲ و آن روایت این است که حضرت صادق علیه السلام می‌فرماید: فاطمه علیها السلام بعد از پدرش، ۷۵ روز زنده بودند در این دنیا و حزن و شدّت بر ایشان غلبه داشت و جبرئیل امین می‌آمد خدمت ایشان و به ایشان تعزیت عرض می‌کرد و مسائلی از آینده نقل می‌کرد. ظاهر روایت این است که در این ۷۵ روز مراده‌ای بوده است؛ یعنی، رفت و آمد جبرئیل زیاد بوده است و گمان ندارم که غیر از طبقه اول از انبیاء عظام علیهم السلام درباره کسی این‌طور وارد شده است که در ظرف ۷۵ روز جبرئیل امین رفت و آمد داشته است و مسائلی را در آتیه‌ای که واقع می‌شده است، مسائلی را ذکر کرده است و آنچه که به ذرّته او می‌رسیده است، در آتیه ذکر کرده است و حضرت امیر علیه السلام آنها را نوشته است... مسأله آمدن جبرئیل برای کسی، یک مسأله ساده نیست. خیال نشود که جبرئیل برای هر کسی می‌آید و امکان دارد بیاید. یک تناسب لازم است بین روح آن کسی که جبرئیل می‌خواهد بیاید و مقام جبرئیل که روح اعظم است... تا تناسب مابین روح این کسی که جبرئیل می‌آید پیش او و بین جبرئیل که روح اعظم است، نباشد، امکان ندارد. این معنا و این تناسب بین جبرئیل که روح اعظم است و انبیای درجه اول بوده است، مثل رسول‌خدا و موسی و عیسی و ابراهیم و امثال اینها علیهم السلام، بین همه کس نبوده است.... فقط این است که برای حضرت زهرا علیها السلام است که آنکه من دیده‌ام که جبرئیل به‌طور مکرر در این ۷۵ روز وارد می‌شده و مسائل آتیه‌ای که بر ذرّیه او می‌گذشته است، آن مسائل را می‌گفته است و حضرت امیر علیه السلام هم ثبت می‌کرده است... در هر صورت، من این شرافت و فضیلت را از همه فضایی که برای حضرت زهرا علیها السلام ذکر کرده‌اند– با اینکه آنها هم فضایل بزرگی است– این فضیلت را من بالاتر از همه می‌دانم که برای غیر انبیاء علیهم السلام آن هم نه همه انبیاء، برای طبقه بالای انبیاء علیهم السلام و (بعض) از اولیائی که در مرتبه آنها هست، برای کس دیگر حاصل نشده... و این از فضایی است که از مختصات حضرت صدیقه علیها السلام است.^۳ امام خمینی علیه السلام در تجلیل و بزرگداشت مقام حضرت فاطمه، ایشان را هم‌تراز با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم دانسته می‌فرماید:

زنی که افتخار خاندان وحی است و چون خورشیدی بر تارک اسلام عزیز می‌درخشد؛ زنی که فضائل او هم‌تراز فضایل بی‌نهایت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام بود؛ زنی که هرکسی با هر بینش درباره او گفتاری دارد و از عهده ستایش او برنیامده که احادیثی که از خاندان وی رسیده، به‌اندازه فهم مستمعان بوده و دریا را در کوزه نتوان گنجاند و دیگران هرچه گفته‌اند، به‌مقدار فهم خود بوده، نه به‌اندازه مرتبت او.^۴

۲. ساده‌زیستی فاطمه علیها السلام

۶. ضرورت الگوگیری از فاطمه علیها السلام

شناخت فاطمه علیها السلام و فرزندان او، صرفاً به‌عنوان موجوداتی آسمانی و ملکوتی و مافوق انسان نیست که نتوان به ساحت وجودی و شخصیت آنان راه یافت؛ بلکه فاطمه و ذرّیه‌اش به سان «انسان‌هایی کامل» و «الگوهایی برجسته» برای دیگر انسان‌ها و «حجت‌هایی» از ناحیه خداوند برای هدایت جوامع بشری و «راهنماییانی» برای زندگی این جهانی معرفی شده‌اند.

امیرمؤمنان علیه السلام در نامه‌ای که خطاب به عثمان بن حنیف انصاری، استاندار خود در بصره دارند، ضمن انتقاد جدّی از کارگزاران نظام اسلامی از درغلطیدن در ورطه اشرافی‌گری و دنیاپرستی و دوری از عدالت‌محوری و عدالت‌گستری و نیز ضرورت هم‌نوایی پیشوایان اسلامی در برخورداری از مواهب زندگی مادی، از مردم می‌خواهد تا ایشان را در عرصه تلاش و معنویت و پاکدامنی و تقوا و درست‌کاری یاری کنند؛ گرچه از تأسی به سیره عملی وی در زهد و ساده‌زیستی، ناتواند.^۵

امام خمینی با الهام‌گیری از سیره و سنت معصومان علیهم السلام به‌ویژه حضرت فاطمه زهرا علیها السلام، بارها بر این موضوع تأکید ورزیده و آنان را به‌عنوان الگو و مقتدا در رشد و تعالی معنوی، زهد و ساده‌زیستی، درگیری و دشمن‌ستیزی، تربیت و ساختن نسلی با معنویت و تقوا و دانش به همه ما به‌ویژه زنان با ایمان شناسانده‌اند. در این‌باره، سخنان بسیاری از ایشان نقل شده که در اینجا به دو فراز از آنها اشاره می‌شود:

۱–۷. در حفظ همه حیثیاتی که حیثیت بزرگ زن است، آن‌طوری که زن فریده، حضرت زهرا علیها السلام بود، همه باید به او اقتدا کنند و کنیم و همه باید دستورمان را از اسلام به‌وسیله او و فرزندان او بگیریم و همان‌طوری که او بوده است، باشیم و در علم و تقوا کوشش کنید؛ علم به هیچ‌کسی انحصار ندارد، علم مال همه است، تقوا مال همه است و کوشش برای رسیدن به علم و تقوا، وظیفه همه ماست و همه شمامست.^۶

۲–۷. حضرت به‌اندازه خودش که در این ظرف کوتاه مجاهده داشته است، مخاطبه داشته است، با حکومت‌های وقت، محاکمه می‌کرده است حکومت‌های وقت را؛ شما باید اقتدا به او بکنید تا پذیرفته باشید که این روز، روز زن است؛ یعنی، روز تولّد آن‌حضرت روز زن است. زهد و تقوا و همه چیزهایی که داشته است و عفاف‌ی که او داشته است و همه چیز، شما باید اگر پذیرا شدید، آنها را تبعیت کنید...^۷

۷. فاطمه علیها السلام و روز زن

روز ولادت حضرت فاطمه زهرا علیها السلام را روز زن نامیده‌اند؛^۸ امام خمینی علیه السلام در چند سال پیاپی بدین مناسبت پیام‌هایی ارزشمند برای ملت بزرگ ایران به‌ویژه زنان مسلمان و آزاده صادر فرمودند که در طی آن‌ها بارها از این نام‌گذاری با تکریم یاد کرده، فرمودند: «برای زن‌ها کمال افتخار است که روز تولد حضرت صدّیقه علیها السلام را روز زن قرار داده‌اند، افتخار است و مسئولیت،»^۹

• پی‌نوشت‌ها

- صحیفه امام، ج ۷، ص ۳۳۷.
- کلینی، محمدبن یعقوب، الکافی، ۲۴۱/۱، حدیث ۵.
- رک: صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۶.
- همان، ج ۱۲، ص ۲۷۴.
- مجلسی، محمدباقر، شرح خطبةالزّهراء علیهم السلام، تنظیم از علیرضا هزار، ص ۵۵ – ۵۴ و ۵۹ – ۵۸ به‌نقل از بحارالانوار، ۴۳/ ۱۳۰ – ۱۲۷.
- رک: همان.
- صبحی صالح، نهج‌البلاغه، نامه ۴۵، ص ۴۱۷.
- صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۳۷۳.
- همان، ج ۸، ص ۳۱
- رک: شوشتری، قاضی نورالله، احقاق الحق، ۴۰۰/۱ – ۳۹۵.
- برای آگاهی بیشتر رک: کمره‌ای، خلیل، خطابه فاطمه زهرا علیها السلام، کتابخانه سقراط، تهران، اول، ۱۳۶۷ ش. انصاری، محمدباقر و رجایی، سیدحسین، خطابه فدک، الهادی، قم، اول، ۱۳۷۶ ش.
- صحیفه امام، ج ۱۶، ص ۸۷.
- الکافی، ۲۴۱/۱، حدیث ۵؛ بحارالانوار، ۲۶/ ۴۱۷.
- صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۲۹۷.
- اشاره به آیه شریفه: ﴿إِنَّا غُطِّينَاكَ الْكَوْثَرُ﴾ (کوثر ۱/)، چه اینکه بارزترین مصداق کوثر، وجود حضرت فاطمه زهرا علیها السلام است.
- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۱۹۸.
- همان، ج ۱، ص ۱۶۴.
- صبحی صالح، نهج‌البلاغه، نامه ۴۵، ص ۴۱۷ (... و لکن اعینونی بوج واجتهاد وعفة و سداد).
- صحیفه امام، ج ۹، ص ۱۸۴.
- همان، ج ۲۰، ص ۶.
- مصادف با روز بیستم جمادی‌الثانیه.
- صحیفه امام، ج ۲۰، ص ۴.

جبرئیل به امر خداوند بر آن‌حضرت نازل می‌شد و برای وی از حوادث آینده به‌ویژه آتیه دزّیه آن‌حضرت، سخن می‌گفت. صحیفه فاطمیه، حاصل نزول جبرئیل بر فاطمه زهرا علیها السلام در این مدّت ۷۵ روز است. از سخنان پیشوایان معصوم دینی علیهم السلام چنین استفاده می‌شود که مصحف فاطمه علیها السلام، پس از رحلت رسول‌خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر وی نازل شده است. امام صادق علیه السلام در این‌باره می‌فرماید:

فاطمه علیها السلام پس از پدرش تنها هفتاد و پنج روز در این جهان زندگی کرد و در طول آن‌مدّت، غم‌ها و اندوه‌های زیاد را تحمّل نمود. جبرئیل در آن ایام به‌طور مرتّب به حضور فاطمه علیها السلام نازل می‌شد و او را در عزای پدر تسلیت می‌گفت و از مقام و جایگاهش در آن سوی جهان باخبر می‌ساخت و همچنین از اوضاع آینده دنیا و سرنوشت فرزندان‌اش آگاه می‌نمود و علی علیه السلام آنها را می‌نوشت و همه اینها مصحف فاطمه علیها السلام را تشکیل می‌داد.^{۱۰}

امام خینی علیه السلام در تجلیل و بزرگداشت مقام حضرت فاطمه، ایشان را هم‌تراز با پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم دانسته می‌فرماید:

زنی که افتخار خاندان وحی است و چون خورشیدی بر تارک اسلام عزیز می‌درخشد؛ زنی که فضائل او هم‌تراز فضایی بی‌نهایت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام بود؛ زنی که هرکسی با هر بینش درباره او گفتاری دارد و از عهده ستایش او برنیامده که احادیثی که از خاندان وی رسیده، به‌اندازه فهم مستمعان بوده و دریا را در کوزه نتوان گنجاند و دیگران هرچه گفته‌اند، به‌مقدار فهم خود بوده، نه به‌اندازه مرتبت او.

امام خمینی علیه السلام در این‌باره در عبارتی کوتاه در وصیت‌نامه سیاسی – الهی خود ضمن مباحات به این صحیفه می‌فرماید: صحیفه فاطمیه که کتاب الهام‌شده از جانب خداوند تعالی به زهرای مرضیه علیها السلام است، از ماست.^{۱۱}

۵. دشمن‌ستیزی فرزندان معنوی فاطمه علیها السلام

امام خمینی از همه کسانی‌که از سیره معنوی و سیاسی حضرت فاطمه زهرا علیها السلام تأسی نموده و از راه و روش و منش آن‌حضرت پیروی نموده‌اند، به‌عنوان فرزندان معنوی کوثر فاطمه علیها السلام یاد کرده است؛ از جمله از رشادت‌ها و جان‌فشانی‌های رزمندگان و ایثارگران دلیر اسلام تجلیل نموده، می‌فرماید:

به هر حال، قلم و بیان عاجز است که... از حماسه‌ها و رشادت‌ها و خیرات و برکات فرزندان معنوی کوثر^{۱۲}... حضرت فاطمه زهرا علیها السلام سخن بگوید که همه اینها از هنر اسلام است و اهل بیت علیهم السلام و از برکات پیروی امام عاشورا سرچشمه گرفته است.^{۱۳}

ایشان در جمع روحانیون پیش از رخداد بزرگ ۱۵ خرداد ۴۲، ضمن سخنانی از رهروان راه فاطمه در همه بلاد اسلامی یاد کرده، می‌فرماید:

پیروان علی و فاطمه و اولاد روحانی و جسمانی آن بزرگواران، همواره با احکام جائر مقابله کردند... اولاد فاطمه علیها السلام در طول تاریخ اسلام، همیشه در برابر دستگاه‌های ظالم و جائر ایستادند و از اسلام دفاع کردند... اکنون بحمدالله اولاد فاطمه زنده‌اند، در قم اولاد فاطمه هستند، در مشهد اولاد فاطمه هستند، در نجف اولاد فاطمه هستند، در سایر بلاد اولاد فاطمه هستند، اینها نمی‌نشینند تا دولت‌ها هر خیانتی که خواستند بکنند و احکام قرآن را پایمال کنند؛ تا اولاد فاطمه زنده‌اند، اجازه نمی‌دهند که دشمنان به مقدسات اسلام تجاوز کنند و مقدرات مسلمین را به دست یهود و اسرائیل بسپزند. ای فاطمیین! به داد اسلام برسید.^{۱۴}